

JEDAN OD TEMELJNIH IZVORA HRVATSKE POVIJESTI: POZIVNICA ZAJEDNIČKOG HRVATSKO-SLAVONSKOG SABORA IZ 1558. GODINE

Géza Pálffy
Institut za povijesne znanosti
Mađarska akademija znanosti
Budimpešta

UDK 94(497.5)"15"
Prethodno priopćenje
Primljeno: 2.11.2004.
Prihvaćeno: 2.3.2005.

U radu se analizira novopronađeni nacrt teksta pozivnice za prvi zajednički hrvatsko-slavonski sabor 1558. godine, koji je sastavio podban Ambroz Gregorijanec. Povodom tog dokumenta autor istražuje proces unifikacije srednjovjekovne Slavonije i srednjovjekovne Hrvatske u jedinstveno kraljevstvo te njegov položaj unutar zemalja ugarske krune pod vlašću Habsburgovaca.

Ključne riječi: politička povijest, Hrvatski sabor, rani novi vijek, protuturski ratovi

In memoriam Josipu Kljajiću

Kao što je u hrvatskoj historiografiji, pače možda i u povijesnoj svijesti hrvatske javnosti, dobro poznato (naime zabilježeno je i u općim sažecima i srednjoškolskim udžbenicima), posljednji samostalni sabor staleža u nekadašnjoj srednjovjekovnoj Hrvatskoj održan je sredinom srpnja 1558. u Stenićnjaku,¹ mjestu koje se nalazi u južnom dijelu Zagrebačke županije. Time je definitivno prekinuta dugotrajna sred-

¹ Ferdo Šišić, *Hrvatski saborski spisi / Acta comitialia regni Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae. Knjiga treća: Od godine 1557. do godine 1577.*, Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium (dalje: MSHSM), vol. XXXIX, Zagreb 1916. (dalje: Šišić 1916.), dok. 14, str. 21-26; Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata od nastarijih vremena do svršetka XIX stoljeća. Knjiga 5. Četvrto doba: Vladanje kraljeva iz porodice Habsburga (1527-1740)*, Za tisak priur. Trpimir Macan, Zagreb 1982. (dalje: Klaić V. 1982.), str. 602; Željko Sabol (ur.), *Hrvatski sabor*, 2. dopunjeno izd. Zagreb 1995. (poglavlje napisao Josip Kolanović; dalje: Kolanović 1995.), str. 32.; dalje vidi još u svezi s nadležnošću sabora: Rudolf Horvat, *Stari hrvatski sabori*, Zagreb 1942.; iz sažetaka o povijesti institucija državne vlasti vidi: Ivan Beuc, *Povijest institucija državne vlasti Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Pravnopovijesne studije*, Zagreb 1985., str. 92; od udžbenika vidi npr. novije, Emil Čokonaj – Hrvoje Petrić – Jakša Raguž – Davor Škiljan, *Povijest 1. Hrvatska i svijet od prapovijesti do Francuske revolucije*, Udžbenik iz povijesti za 1. razred četvergodisnjih srednjih strukovnih škola, Zagreb 1993., str. 161.

njovjekovna praksa koja je produžena čak i nakon Mohačke bitke, naime elita primorske Hrvatske Kraljevine i "predstavnic" župa su se i nakon 1526. više puta okupljali u zaštićenijim tvrđavama i gradovima (Stenićnjaku, Cetinu, Topuskom i sl.),² kako bi raspravljali o poslovima svoje zemlje zapale u sve beznadniji položaj zbog osmanlijskih prodora, čemu je možda najzorniji dokaz glasoviti sabor za izbor kralja održan u Cetinu u siječnju 1527.³

Nakon srpnja 1558., međutim, hrvatska elita više ne održava posebne sabore već se, počevši od toga doba okuplja⁴ sa staležima Slavonije (Zagrebačka, Križevačka i Varaždinska županija)⁵ koja je u srednjem vijeku u cjelini pripadala Ugarskoj i u njoj imala značajnu autonomiju upravljanja, raspravljajući poglavito ili u Zagrebu ili u Varaždinu o najvažnijim pitanjima, sada već svojih zajedničkih *regna*. Naime, veći dio primorske Hrvatske, prostirući se između planine Gvozda (danas Kapela) i jadranskoga priobalja, našao se pod stranom okupacijom, pri čemu na ostatku prostora već od 1530-ih godina započinje formiranje prvog uporišta kasnije hrvatske krajiške glavne kapetanije (*kroatische Grenze*) sa sjedištem u Bihaću, izgradnjom takozvanih starih hrvatskih krajina (*alte kroatische Grenze*).⁶

Osmanlijskom okupacijom srednjovjekovna primorska Kraljevina Hrvatska gotovo potpuno nestaje, a veći dio njezina pučanstva i plemstva istodobno bježi sje-

² Ferdo Šišić, *Hrvatski saborski spisi / Acta comitialia regni Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae. Knjiga prva: Od godine 1526. do godine 1536. i Knjiga druga: Od godine 1537. do godine 1556. Dodatak: 1526.-1539.*, MSHSM vol. XXXI i XXXVI, Zagreb 1912. i 1915. (dalje: Šišić 1915.)

³ Milan Kruhek, *Cetin: grad izbornog sabora Kraljevine Hrvatske 1527*, Biblioteka Povijesno-turističkih vodiča; Knjiga 1, Karlovac 1997., str. 15-24.

⁴ Bitno je napomenuti da je i prije, u razdoblju između 1530. i 1550. nekoliko puta (prvi put 1533. u Zagrebu) održan zajednički hrvatsko-slavonski sabor, ali je uistinu općom praksom postao tek nakon posljednjeg samostalnoga hrvatskog sabora 1558. godine. Stoga, u skladu s hrvatskom historiografijom, skupni sabor od 1. rujna 1558. nazivamo prvim, pravim zajedničkim hrvatsko-slavonskim saborom.

⁵ Attila Zsoldos, Hrvatska i Slavonija u kraljevstvu Arpadovića, *Povijesni prilozi* 17, Zagreb 1998., str. 287-296; isti.: Hrvatska i Slavonija u srednjovjekovnoj Ugarskoj Kraljevini. u: Milan Kruhek (glavni ur.), *Hrvatsko-mađarski odnosi 1102.-1918. Zbornik radova*, Biblioteka Hrvatska povijesnica; Posebna izdanja, Zagreb 2004. (dalje: *Hrvatsko-mađarski odnosi* 2004.), str. 19-26. (dalje: Zsoldos 1998. i 2004.), kao i u kontekstu kasnog srednjeg vijeka: András Kubinyi, Erdély és a melléktartományok a Jagelló-korban [Erdelj i pokrajine u vrijeme Jagelovića], u: Pál Engel – Gyula Kristó – András Kubinyi, *Magyarország története 1301-1526 [Povijest Ugarske 1301.-1526.]*, Osiris tankönyvek [Osiris udžbenici], Budapest 1998. str. 353-356.

⁶ Iz novijih hrvatskih istraživanja vidi: Milan Kruhek, *Krajiške utvrde i obrana Hrvatskog kraljevstva tijekom 16. stoljeća*, Biblioteka Hrvatska povijesnica, Monografije i studije; Knjiga 1, Zagreb 1995., str. 109-140., iz mađarskih istraživanja vidi: Géza Pálffy, *The Origins and Development of the Border Defence System Against the Ottoman Empire in Hungary (Up to the Early Eighteenth Century)*, u: Géza Dávid – Pál Fodor (ur.) *Ottomans, Hungarians, and Habsburgs in Central Europe: The Military Confines in the Era of the Ottoman Conquest, The Ottoman Empire and its Heritage, Politics, Society and Economy*, vol. 20, Leiden-Boston-Köln 2000., str. 16-22.; vidi također Karl Kaser, *Slobodan seljak i vojnik. Povojačenje agrarnog društva u Hrvatsko-slavonskoj Vojnoj krajini (1535-1881.) Tom I. Rana krajiška društva (1545-1754.)*, Povijest i historija, Zagreb 1997., str. passim.

vernije-sjeveroistočnije u prostore Kranjske i Slavonije, kako bi ondje pronašlo novo, sigurno prebivalište, reklo bi se, novu domovinu. Tako su, primjera radi, postupili i članovi drevne hrvatske plemićke obitelji Mikulić. Oni su, bježeći od Turaka, napuštali svoje prastare plemićke posjede u Hrvatskoj (*profligati de possessionibus illorum nobilitaribus ex Croaciae partibus per sevissimos Turcos, hostes fidei Christianitatis*) i već 1531. godine dobili od hrvatsko-slavenskoga bana Ivana Karlovića Krbavskog (1521.-1531.) na dar osam kmetskih posjeda (*sessio*) u jugozapadnome dijelu tada još sigurne Križevačke županije, na međama Dijaneša, u blizini tvrđave Rakovec.⁷

Sudbina Mikulića doista je bila primjer bolnoga "bježanja nasuprot vremenu" drevnoga hrvatskog plemstva nakon Mohača. Tko god je mogao, bježio je, čak iako je time zauvijek izgubio posjede u primorskoj Hrvatskoj. Taj proces je u velikoj mjeri podsjećao na "ekzodus" koji je doživjelo mađarsko plemstvo u prostorima južnog Zadunavlja, čije su veće skupine nakon pada Sigeta 1566., bježeći s okupiranih područja, novu domovinu i utočište pronašli prije svega u županijama Zala, Željezna (Vas), Šopronska (Sopron) i Đurska (Győr).⁸ Sreću u nesreći za njihove prethodnike Hrvate značilo je samo to što su neki od njih imali stanovite dodire sa slavanskim prostorima u kasno srednjovjekovnome razdoblju, pače najelitniji članovi hrvatskoga plemstva ondje su imali s poneki znatniji posjed, obiteljske i ine veze.⁹ Na primjer, ban Ivan Karlović Krbavski, spominjan u vezi s Mikulićima, još prije 1526. u više je sela Zagrebačke županije vlasnik posjeda. Pače, nakon poraza kod Mohača, od svojega novog vladara, kralja Ferdinanda I., dobiva kao založne posjede utvrde Medvedgrad i Rakovec što pružaju sigurno utočište.¹⁰

Svi ti čimbenici uvelike su značili podršku hrvatskome plemstvu za bijega prema sjeveru pri njihovu uklapanju u slavonsku sredinu. To je olakšala jednako tako činjenica da je stanovništvo Slavonije već u srednjem vijeku većim dijelom govorilo hrvatski (samo je jedan dio slavenskoga plemstva govorio mađarski), pa u toku doseljavanja nije bilo jezičnih i komunikacijskih problema. Iako je u svezi s često masov-

⁷ Hrvatski državni arhiv, Zagreb (dalje: HDA); Obiteljski arhivski fondovi, [748.] Mikulić – Belec, Martijanec (dalje: Arhiv Mikulić), 04.04.1531., Rakovec.

⁸ Vidi npr. Lajos Gecsényi, Győr városa 1526 után [Grad Győr/Đur nakon 1526], *Arrabona: A Győri Múzeum Évkönyve [Arrabona: Godišnjak Muzeja u Győru]* 18, Győr 1976., str. 195-221; Péter Dominkovits, Sopron vármegye XVI. század végi birtokos társadalma [Posjedničko društvo Šopronske županije potkraj XVI. st.], *Soproni Szemle [Šopronski časopis]* 53, Sopron 1999., broj 2, str. 99-122.

⁹ U svezi s tim vidi novije radove: Marija Karbić, Od hrvatskoga sitnog plemića do ugarskoga velikaša i hrvatskog bana: Damjan Horvat od Litve i njegova obitelj, u: Milka Jauk-Pinhak – Csaba Gy. Kiss – István Nyomárkay (ur.), *Croato-Hungarica: uz 900 godina hrvatsko-mađarskih povijesnih veza*, Biblioteka Hungarologica Zagrabiensis, vol. 1, Zagreb, 2002., str. 119-125; Ivan Jurković, Raseljena plemićka obitelj za osmanske ugroze: primjer Berislavića *de Werhreaka de Mala Mlaka* (Dio prvi – Stjepan Berislavić Vrhrički i Malomlački), *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* 20, Zagreb 2002., str. 125-164.

¹⁰ Nada Klaić, *Medvegrad i njegovi gospodari*, Zagreb 1987., str. 201-212.; Pál Engel, *Magyarország a közép-kor végén. Digitális térkép és adatbázis. CD-ROM [Ugarska potkraj srednjeg vijeka. Digitalna zbirka zemljovida i podataka. CD-ROM]* Budapest 2001., passim i HDA Arhiv Mikulić, 04.04.1531., Rakovec.

nim dolaskom hrvatskih izbjeglica (kao što je bio slučaj i s Vlasima i Uskocima) – prije svega zbog gospodarskih razloga – bilo, naravno, i napetosti, ipak se ni u kojem smislu nisu pojavljivali tako ozbiljni problemi pri prilagođivanju s kakvima su se suočavali članovi mađarskoga i hrvatskoga plemstva u to doba na bečkome dvoru.¹¹ Ugarsko je društvo – kojemu je slavonsko plemstvo unatoč posebnim “slobodama, običajima i pravima” (*libertates, consuetudines et iura*)¹² bilo bitan segment – općenito postupalo prilično tolerantno čemu se tradicije protežu još u prethodna stoljeća; dovoljno je pritom pomisliti na doseljenje Kumana (*Cumani*) ili na brojna naselja u koja dolaze zapadni *hospites*. Na kraju, ali ne i posljednje: na području triju slavonskih županija (Zagrebačkoj, Križevačkoj i Varaždinskoj), bilo je u izobilju mjesta za doseljenike s juga. Naime bojazan od stalnih turskih upada, a ponajprije golemoga pustošenja za vrijeme pohoda na Kiseg (mađ. Kőszeg) 1532. g., učinili su da se znatan dio stanovništva toga kraja također odlučio za bijeg. Osobito se to odnosilo na podanike obitelji Batthyány, Erdődy, Nádasdy i Zrinski iz Slavonije. Njih su spomenute obitelji, jednim dijelom regularno iselile na svoje posjede sjeverno od Drave u prostor zapadne Ugarske, na kojima je bilo još dovoljno prostora za obrađivanje; tako su postali znatan gospodarski potencijal.¹³

Posljedica velike hrvatske migracije diljem Slavonije bila je da ubrzo i politički i zemljopisni (prostorni) pojmovi dobivaju nov sadržaj. Znači, povijesni (zemljopisni) pojmovi tijekom višestoljetne povijesti Kraljevine Ugarske, često dobivaju novu konotaciju.¹⁴ Prilično su netočna današnja, na žalost ne samo sporadična razmišljanja, kojima se današnji državni okviri i granice svode na razdoblje od prije pola tisućljeća. Najbitnija promjena izražena je u tome da je brojno doseljeno hrvatsko plemstvo, stječući položaje u raznim administrativnim tijelima, ime svoje prethodne domovine “donijelo sa sobom”, isprva u južne, a potom i sjevernije krajeve Zagrebačke županije. Time se može objasniti da se, počevši od 1550-ih godina, glede prostora

¹¹ Géza Pálffy, *Der Wiener Hof und die ungarischen Stände im 16. Jahrhundert*, *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung* 109, Wien 2001., broj 3-4, str. 346-381.

¹² Za sve ovo vidi izdanje izvora Ivana Kukuljevića, koje bi zaslužilo u okvirima zajedničkoga hrvatsko-mađarskog pothvata novo, suvremeno kritičko izdanje: Johannes Kukuljević aliter Bassani de Sacchi, *Jura regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, Pars I, Zagreb 1862. (dalje: Kukuljević 1862.), str. 179-277 i Pars III, Zagreb 1862., str. 11-13: *Articuli nobilium regni Sclavoniae*; vidi još Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata od nastarijih vremena do svršetka XIX stoljeća. Knjiga 4. Treće doba: Vladanje kraljeva iz raznih porodica (1301-1526) (III). Doba kralja Matijaša Korvina i Jagelovića (1458-1526)*, Za tisak prired.: Trpimir Macan, Zagreb 1982., str. 223-224.

¹³ Josef Breu, *Die Kroatensiedlung im Burgenland und in den anschließenden Gebieten*, Wien 1970.; Ivan Kampuš (ur.), *Povijest i kultura gradišćanskih Hrvata*, Zagreb 1995.; Kvetoslava Kučerová, *Hrvati u Srednjoj Europi*, Zagreb 1998.; Géza Pálffy – Miljenko Pandžić – Felix Tobler, *Ausgewählte Dokumente zur Migration der Burgenländischen Kroaten im 16. Jahrhundert / Odabrani dokumenti o seobi gradišćanskih Hrvata u 16. stoljeću*, Eisenstadt/Željezno 1999.

¹⁴ Brojni odlični primjeri: Borbála Bak, *Magyarország történeti topográfiája. A honfoglalástól 1950-ig [Povijesna topografija Ugarske. Od zauzeća nove domovine do 1950]*, *História könyvtár: Monográfiák [Biblioteka História: Monografije] 9/I*, Budapest 1997, str. passim.

Zagrebačke županije južnije od Kupe, inače prethodno nedvojbeno pripadajućih Slavoniji, sve češće rabi naziv "hrvatski", i sve češće bilježi kao Hrvatska. To stanje dobro ilustrira sažetak jednog od dekreta kralja Rudolfa iz 1577. godine, kojim izravno izriče da se južni dio županije "u to doba naziva Hrvatskom".¹⁵

Zaključujući, recimo koliko je to ujedno značilo da je posljedica prodora Osmanlija i respektabilnoga hrvatskog (plemićkog) doseljenja, odnosno njihova uspješna integracija, bila ujedinjenje Slavonije,¹⁶ također okrnjenih prostora, s ostacima nekadašnjeg (primorskog) Hrvatskoga Kraljevstva (u izvorima često spominjanog kao "*reliquiae reliquiarum*", hrvatski "*ostaci ostataka*") koji kasnije postupno postaje odlučujućom pretpostavkom hrvatske nacionalne samosvijesti i povijesne samosvojnosti, s kojima se objedinjuju sudbinska previranja.¹⁷ Taj je proces u XVII. stoljeću dinamično nastavljen, dapače, zahvaljujući pokrenutom političko-obrazovnom programu na hrvatskom jeziku – koji je unutar Kraljevine Ugarske, ne nasuprot Požunu (Pozsony), već nasuprot Beču, dalje ojačao pristalice šire političke autonomije i samostalne staleške prezentacije. To je pribilježio na glasovitu državnu škrinju dviju teritorijalno ujedinjenih država (*regnum/regna*), to jest Kraljevstva Hrvatske i Slavonije, vrsni protonotar (*prothonotarius*), a kasnije ugarski kraljevski personal (*personalis regni Hungariae*) (1666.-1667.) Ivan Zakmardi (mađ. János Szakmárdy) u svojem epigramu napisanom 1643., "*Illa Ego Sclavonia, ac iam dicta Croatia tellus.*"¹⁸

Jedna od glavnih naznaka¹⁹ procesa objedinjavanja hrvatskih i slavonskih zemalja bilo je ujedinjenje staleških sabora dviju država 1558. godine. Taj proces čini posebno zanimljivim pitanje što je i na koji način prenijelo hrvatsko plemstvo od

¹⁵ in ... comitatu Zagradiensi ultra Colapim, illa scilicet parte comitatus, quae hoc tempore Croatia dicitur: Samu Barabás (ur.), *Zrínyi Miklós a szigetvári hős életére vonatkozó levelek és okiratok [Pisma i dokumenti o životu sigetskog heroja Nikole Zrinski], vol I, Levelek. 1535-1565 [Pisma. 1535.-1565]*, Monumeta Hungariae Historica (dalje MHH) I.: Diplomataria, vol. XXIX, Budapest, 1898, (dalje: Barabás, 1898.), dok. CXIII, str. 559.; vidi brojne druge primjere: Josip Adamček – Ivan Kampuš, *Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u XV i XVI stoljeću*, Sveučilište u Zagrebu, Institut za hrvatsku povijest, Izvori za hrvatsku povijest, 3, Zagreb, 1976 (dalje: Adamček – Kampuš, 1976.), str. passim.

¹⁶ Od Križevačke županije je naime poslije 1552. pod mađarskom kraljevskom vlasti ostao samo jedan jako uski sjeverozapadni pojas od Đurđevca preko Koprivnice do Ludbrega te Križevaca prema Cirkveni. Ive Mažuran, *Turska osvajanja u Slavoniji (1526.-1552.)*, *Osječki zbornik 6*, Osijek 1958., str. 93-128.

¹⁷ Nada Klaić, »Ostaci ostataka« Hrvatske i Slavonije u XVI. st. (od mohačke bitke do seljačke bune 1573 g.), *Arhivski vjesnik 16*, Zagreb 1973., str. 255-261 i novije vidi Sándor Bene, Ideološke koncepcije o staleškoj državi zagrebačkoga kanonika, u: Mirko Valentić (glavni ur.), *Juraj Rattkay: Spomen na kraljeve i banove Kraljevstva Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, Biblioteka Hrvatska povjesnica; Hrvatska latinistička historiografija, Knjiga 4, Zagreb 2001. (dalje: Rattkay 2001.), str. 4-103., osobito str. 69-87.

¹⁸ Isto str. 81; jedno od najnovijih predstavljanja škrinje: Kolanović 1995., str. 40.; za Szakmárdyja vidi: Karlo Horvat, *Ivan Zakmardi protonotar kraljevstva hrvatskoga*, Zagreb 1905.

¹⁹ Za ostale naznake ujedinjenja vidi: Géza Pálffy, Plemićka obitelj Budor iz Budrovca u razdoblju od 15. do 18. stoljeća, *Podravina: Časopis za multidisciplinarna istraživanja 2*, Koprivnica 2003., broj 3, str. 41-46 i ibid.; Hrvatska i Slavonija u sklopu Ugarske Kraljevine u 16.-17. stoljeću (s posebnim osvrtom na političke, vojne i društvene odnose) u: *Hrvatsko-mađarski odnosi 2004.*, str. 114-117.

običajnog sustava nekad samostalnoga (primorskog) Hrvatskog sabora u mehanizme djelovanja sada već zajedničke staleške kongregacije. Istraživanje toga pitanja ubuduće – poglavito glede Hrvatskog sabora u kasnom srednjem vijeku, te slavonskog pokrajinskog (staleškog) sabora, odnosno slavonske zakonodavne skupštine (“zakonodavnu stolicu”, lat. *generalis congregatio*)²⁰ – iziskuje nastavak i dodatna temeljita istraživanja. Naime, upravo je pronađen spis (koji dajemo u prilogu), tj. nacrt teksta pozivnice podbana (*vicebanus*) Ambrozija Gregorijanca (na mađarskom Ambrus Gregoriánczy) napisane u ime bana Petra II. Erdődyja radi sazivanja zagrebačkog sabora,²¹ donoseći dragocjene podatke za upoznavanje spomenute problematike.

Premda su odluke zajedničkoga Hrvatsko-slavonskog sabora iz 1558. (*conventus statuum et ordinum regnorum Croatiae et Slavoniae*) objavljene 1. rujna, poznate zahvaljujući ustrajnom sakupljačkom radu Ferde Šišića, od njihova objavljivanja 1916.,²² naša su saznanja o događajima koji su im prethodili, ali i općenito o funkcioniranju i sastavu slavonskih staleških zborova te kasnije zajedničkih hrvatsko-slavonskih sabora, i nadalje skromna. Jedini pouzdani oslonac – uz raštrkane podatke Šišićevih brižno uređenih saborskih dokumenata – jest izvješće Rudolfa Horvata objelodanjeno 1912. godine, u kojemu iz knjige očitovanja (*Liber fassionum*) grada Varaždina objavljuje popis smještaja sudionika Hrvatsko-slavonskog sabora g. 1588. u Varaždinu (*Hospitia dominorum circa Dominicam Sexagesimam ad congregationem generalem regnorum Slavoniae, Dalmatiae et Croatiae Varasdini per dominum banum indictam conscripta sunt.*)²³ Osim toga, međutim, do danas, niti jedno pozivno pismo koje potječe iz tako ranih vremena (sredina XVI. st.), slično upravo objavljenome, nije bilo poznato, što je moguće protumačiti prije svega uništavanjem arhiva kompetentnih institucija i osoba. Mada je Šišić o nastanku prvoga zajedničkog hrvatsko-slavonskog sabora iz 1558. već objavio nekoliko dokumenata,²⁴ u njegove ruke nije dospjelo pismo literata podbana Ambrozija Gregorijanca.

Nismo slučajno rabili u prethodnoj rečenici baš taj obrat. Naime i sami smo slučajno naišli na pismo pri sustavnom proučavanju korespondencije bana Petra II. Erdődyja. Iako je iz arhiva nekadašnjeg dvorca Erdődyjevih u Galgócu (danas čuvanog dijelom u Slovačkom nacionalnom arhivu u Bratislavi, dijelom u bečkom Haus-, Hof- und Staatsarchivu²⁵) Šišić objelodanio mnoštvo zapaženih pisama – na primjer u svezi

²⁰ Novije vidi: István Tringli, Az 1481. évi szlavóniai közgyűlés [Slavonska *generalis congregatio* iz 1481. godine], Enikő Csukovits (ur.), *Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére* [Studije u znak sjećanja na Ivana Boršu], Budapest 1998., str. 291-318., kao i brojni odlični podaci u: Kukuljević 1862., Pars I, str. 213-277.

²¹ U cijelosti vidi u priloženom izdanju izvora: dok. 2.

²² Šišić 1916., dok. 24, str. 40-44.

²³ Rudolf Horvat, Članovi hrvatskoga sabora god. 1588, *Vjesnik Kr. Hrvatsko-Slavonsko-Dalmatinskoga zemaljskoga arhiva* 14, Zagreb 1912., str. 102-104. (dalje: Horvat 1912.). Vidi također: Klaić V. 1982., str. 604.

²⁴ Šišić 1916., dok. 25-26, str. 45-46.

sa saborima održanim 1557.-1558., pisma Hansa Lenkovicha hrvatsko-slavenskog krajiškoga glavnoga kapetana (1556.-1567), njegova hrvatskog namjesnika Georga Sauera, te zanimljiva pisma Nikole Frankopana i Nikole Zrinskog²⁶ – ne može mu se predbacivati što taj izvor nije privukao njegovu pozornost. Upravo objavljena pozivnica na staleški sabor “krije se” na poleđini pisma literata Ambrozija (*Ambrosius litteratus*),²⁷ u obliku sastavka, upućenog Erdődyju 25. travnja 1558. iz Bresta (danas Brest Pokupski). Sve to, dakako, ničim ne umanjuje vrijednost njegova sadržaja, dapače, osobitosti sastavka – uvjerit ćemo se u to kasnije – u nekom smislu obogaćuju informacije koje sadrži.

Dana 25. travnja 1558. g. Ambrozije Gregorijanec izvješćuje bana, koji tu dužnost u to doba obnaša već godinu i pol (od prosinca 1556),²⁸ kako je po njegovoj zapovijedi, sastavio primjer kako treba ispuniti dekret kojim se proglašuje slavonski staleški sabor (u izvorniku *congregatio*), a radi se zapravo o pozivnici za stalešku skupštinu. Premda se za sazivanje sabora nakon staleškoga “zborovanja” održanog prethodne godine, zbog umnoženih problema oko krajina – slično također pripremanom zadnjem samostalnom Hrvatskom saboru²⁹ – pokazuje sve veća potreba, prije odašiljanja pozivnica Gregorijanec predlaže banu još jedno usklađivanje, naime u nazočnosti svojega gospodara, njega samog i Luke, zagrebačkoga kanonika lektora. Priopćuje također da će sljedećega dana skupa s kanonikom doputovati u tvrđavu Zelina kod Erdődyja, te da će se ondje ubrzo prionuti usklađivanju.

Tada, naravno, niti sam Gregorijanec nije slutio da će pozivno pismo za slavonsku stalešku skupštinu, koje je sastavio kasnije, postati izvorna varijanta pozivnice za prvi pravi zajednički Hrvatsko-slavonski sabor. Na zajedničku skupštinu, međutim, zbog inih pripremnih radnji i usklađivanja te zbog zauzetosti bana Erdődyja, trebalo je još dugo čekati. Naime, Ferdinand I. baš na dan podbanova pisma, 25. travnja, u svezi s krajinama poziva bana³⁰ na razgovor koji je obavljen negdje krajem lipnja i

²⁵ Slovenský národný archív, Bratislava (dalje: SNA); Archívy rodu Erdődy, Ústredný archív Erdődy (dalje: ÚAE); o tome vidi: Ivan Filipović, Ispisi iz Središnjeg arhiva obitelji Erdődy u Središnjem državnom arhivu Slovačke u Bratislavi, *Arhivski vjesnik* 21-22, Zagreb 1978.-1979., str. 181-200 i Österreichisches Staatsarchiv, Wien (dalje: ÖStA); Haus-, Hof- und Staatsarchiv (dalje: HHStA), Familienarchiv Erdődy (Depositum).

²⁶ Šišić 1916., dok. 6, str. 13-14 (20.03.1557., Varaždin), dok. 8, str. 14-15 (23.06.1557., Varaždin), dok. 11, str. 17 (23. 12. 1557., Bosiljevo), dok. 12, str. 17-18 (26. 12.1557., Čakovec), dok. 13, str. 21 (05.01.1558., Perna), dok. 16, str. 27-29 (20.07.1558., Feierturn) i dok. 18, str. 31-32 (24.07.1558., Varaždin).

²⁷ U cijelosti vidi u priloženom izdanju izvora: dok. 1.

²⁸ *Bestallung* Erdődyju zbog posjedovanja 600 konjanika i 400 pješaka pripadajućim njegovoj banskoj dužnosti: ÖStA Kriegsarchiv (dalje: KA), Sonderreihe des Wiener Hofkriegsrates, Bestellungen No. 19., vidi još ÖStA KA Protokolle des Wiener Hofkriegsrates Reg. Bd. 140. fol. 9.

²⁹ Premda niti o tim detaljima ne znamo više od onoga što priopćuje Šišić. Vidi: Šišić 1916., str. 21-40.

³⁰ ÖStA HHStA Familienarchiv Erdődy D 1516. (Lad. 4. Fasc. 5. No. 11.)

³¹ Ovo upravo saznajemo iz jednog od pisama Hansa Lenkovicha upućenog Petru Erdődyju. Šišić 1916., dok. 19, str. 33.

početkom srpnja u Beču.³¹ Time je, jasno, usporeno sazivanje slavonskog sabora. U međuvremenu, 17. srpnja, održan je spomenuti posljednji samostalni sabor hrvatskih staleža, te je tako zajednički sabor održan znatno kasnije od planiranog termina, 1. rujna, u Zagrebu. Ali takva kašnjenja niti prije, a niti kasnije, nisu bila rijetkost, dapače to se često događalo i s požunskim ugarskim saborima.³²

Gregorijanec je veoma brižno sastavio pozivnicu za slavonski staleški sabor, želeći ga sazvati za neku od nedjelja – ne određujući točan termin zbog preliminarnih planiranja –, na primjerku koji je sam sročio sucima Zagrebačke županije (*iudices nobilium comitatus Zagradiensis*),³³ zapravo adresirano na Zagrebačku županiju. Prema primjedbama, za nas možda i najbitnijim, koje Gregorijanec pripaja pozivnom pismu, slično pismo trebao je uputiti i Križevačkoj županiji, točnije njezinu županijskom sucu Mihajlu (Mihályu) Forgáču, nadzorniku sjeverozapadnoga dijela kotara što je još ostao pod kršćanskom upravom. Podžupana (*vicecomes*) Zagrebačke i Križevačke županije, naravno, nije trebalo posebno izvijestiti, budući da je te dvije dužnosti, gotovo u skladu sa srednjovjekovnom tradicijom, obnašao redoviti podban,³⁴ u ovome slučaju dakle sam literat Ambrozije. Podžupan Varaždinske županije Benedek, podrijetlom iz slavonskog roda³⁵ obitelji Pethő iz Gerse, trebao je dobiti posebnu obavijest, budući da je imao obvezu odaslati pozivnice županijskim sucima svoje županije.³⁶ Tu praksu moguće je potkrijepiti prije svega time da Varaždinska županija do početka XV. stoljeća nije pripadala Slavoniji, nego je slično srijemskim zemljama bila sastavni dio Ugarskoga Kraljevstva, te je i upravljanje njome čak i u to doba više slijedilo odnose u Ugarskoj negoli funkcioniranje Zagrebačke i Križevačke županije nad kojima su snažnu kontrolu imali hrvatski ban i njegovi podbani.³⁷ Pethőa

³² Brojni dobri primjeri mogu se pronaći u izdanju izvora mađarskog parlamenta, nažalost bez kazala, stoga i manje korišteni: Vilmos Fraknoi –Árpád Károlyi (ur.), *Magyar országyűlési emlékek történeti bevezetésekkel [Spomenici Mađarskog sabora s povijesnim uvodima]*, vol. I-XII, 1526-1606, Budapest 1874.-1917.

³³ Te godine od sudaca Zagrebačke županije poznata su imena Miklósa Fejéra, Gáspára Kasnyára i Ivana Belovárczyja. Šišić 1916., str. 42.

³⁴ U srednjem vijeku, međutim, slavonski je ban imao najčešće dvojicu podbanova (*vicebanus*), koji su obično (ne u svakom slučaju) bili križevački i zagrebački župani. Elemér Mályusz, *A magyar társadalom a Hunyadiak korában. A hűbériség és rendiség problémája [Ugarsko društvo u doba Hunyadijevih. Problematika feudalizma i staleža]*, u: Imre Lukinich (ur.), *Mátyás király emlékkönyve születésének ötszázéves fordulójára [U povodu petstote obljetnice nastanka spomenara kralja Matijaša]*, vol. I, Budapest 1940., str. 378-380.; Pál Engel, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457 [Svjetoovna arhontologija Ugarske 1301.-1457.]*, vol. I, História könyvtár: Kronológiák, adattárak [Biblioteka História: Kronologije, zbirke podataka] 5, Budapest 1996. (dalje: Engel 1996.), str. 16-22 i str. 252-259.

³⁵ Korespondencija pojedinih članova slavonskog roda danas se čuva u arhivu rukopisa Nacionalne i sveučilišne biblioteke: sign. R 6445., R 6453., R 6455-6461., R 6474-6475.

³⁶ Vjerojatno Ivanu Puhakóczyju, Petru Semóczyju i Kristoforu Pálffyju od Kapolne. Šišić 1916., str. 42.

³⁷ Engel 1996., vol. I, str. 223.; Spomenka Težak – Marina Šimek – Tomislav Lipljin, *Županija varaždinska u srednjem vijeku / Die Gespanschaft Varaždin im Mittelalter. Katalog izložbe, Varaždin 1999.*, str. 9.;

je međutim – sudeći po Gregorijančevu upozorenju, što evocira vjerojatno na tradicije – trebalo upozoriti posebnim banovim pismom kojim ga se podsjeća na dostavljanje poslanih pozivnica županijskim sucima.

Osim trima županijama Slavonije kojoj je teritorij sužen, u ime bana poimenična pozivnica (*scribantur separatim litterae missiles nomine domini bani*) pripadala je još regionalnomu vrhovnom crkvenom visokodostojanstveniku, zagrebačkom biskupu te magnatima i uglednijim plemićima (*magnates ac nobiles specialiores*), kao što je bio slučaj i s ugarskim saborima – premda su se ondje u ime vladara te otpравom ugarske kancelarije, istodobno u mnogome sličnim formulama – i s barunima u zemlji. Stoga su se uz zagrebačkog biskupa Matiju Brumana (1557.-1563.) osobno ili putem njegovih izaslanika, bili dužni u Zagrebu pojaviti sljedeći:³⁸

- Luka Székely (Zákl) iz Kevenda (†1568), barun Ormošda, kapetan Đurđevca, Prođavića/Virja i Koprivnice, kasnije hrvatsko-slavonski krajiški glavni kapetan (*Oberst der Kroatischen und Windischen Grenze*) (1567.-1568);
- Petar II. Keglević iz Bužina, nekadašnji hrvatsko-slavonski ban (1537.-1541.);
- grof Franjo Blagajski (Blagay), koji u to doba većim dijelom živi u Kranjskoj (*Krain*);
- po jedan poznat član dviju grana obitelji Frankopan: slunjski grof Franjo (†12. prosinca 1572.), kasnije hrvatsko-slavonski ban (1567.-1572.) i tržački grof Nikola VII. (†1577.);
- Ivan Alapić/Alapy iz Velikoga Kalnika (mađ. Nagykemlék) (†11. rujana 1567.), konjički kapetan u hrvatskoj krajini („*confiniorum Croatiae capitaneus*”), kasnije imenovan za privremenog slavenskoga glavnog kapetana (*Verwalter des Grenzoberstenamtes an der Windischen Grenze* 1560.);

István Tringli, Die Würden und die Besitzungen Cillier in Ungarn, u: Rolanda Fugger Germadnik (ur.), *Celjski grofje, stara tema - nova spoznanja*, Celje 1999., str. 115-123.; vidi također: Zsoldos 1998. i Zsoldos 2004.

³⁸ Identifikaciju osoba i utvrđivanje njihovih dužnosti – osim biografske zbirke podataka koja je u pripremi (Géza Pálffy, *A 16-17. századi magyarországi katonai elit életrajzi lexikona [Leksikon biografija vojne elite u Ugarskoj u 16. i 17. stoljeću]*, Budapest 2005.) – načinili smo oslanjajući se na izdanja izvora i prerađene: Barabás 1898.; Šišić 1915. i Šišić 1916.; Emilij Laszowski, *Habsburški spomenici kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije / Monumenta Habsburgica regni Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae. Knjiga III.: Od 1544. godine do godine 1554.*, MSHSM vol. XL, Zagreb 1917. (dalje: Laszowski 1917.); Adamček – Kampuš 1976.; Iván Nagy, *Magyarország családai címekkel és nemzékrendi táblákkal [Obitelji Ugarske s grbovima i rodoslovljem]*, vol. I-XII, Pest 1857.-1868.; Ivan von Bojničić, *J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch in einer neuen, vollständig geordneten und reich vermehrten Auflage mit heraldischen und historisch-genealogischen Erläuterungen. IV. Bd. 13. Abt. Der Adel von Kroatien und Slavonien*, Nürnberg 1899. (Reprint: Zagreb 1999.); Rudolf Strohal, *Varaždinska županija od g. 1550.-1660., Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena* 28, Zagreb 1932., broj 2, str. 159-192.; Josip Adamček, *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV do kraja XVII stoljeća*, Građa za gospodarsku povijest Hrvatske, Knjiga 18; *Odjel za hrvatsku povijest, Centar za povijesne znanosti sveučilišta u Zagrebu, Monografije, Knjiga 8*, Zagreb 1980.; Ante Gulin, *Povijest obitelji Rattkay. Genealoška studija i izvori (1400-1793)*, Djela Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Razred za društvene znanosti; Knjiga 72, Zagreb 1995.; Magdalena Lončarić, *Plemstvo Županije varaždinske: portreti, grbovi, grbovnice, rodoslovlja / Der Adel des Komitats Varaždin: Bildnisse, Wappen, Wappenbriefe, Stammbäume. Katalog izložbe, Varaždin 1996.; Hrvatski biografski leksikon*, vol. 1-5, A-G, Zagreb 1983.-2003.

- Kristofor Ungnad iz Sonnegga (†1587.), poslije hrvatsko-slavonski ban (1578.-1583.), tada kapetan Varaždinske tvrđave;
- Ivan Geszthy iz Gesztha (†15. prosinca 1562.), slavonski konjički kapetan u štajerskoj najamničkoj službi;
- Ladislav Kerecsényi/Kerecheni iz Kányafölda (†1566.), bivši sigetski (1554.-1556.), potom kapetan Gyule (1561.-1566.), tada baš konjički kapetan u slavonskoj krajini;
- Petar II. Ráttkay iz Velkog Tabora (mađ. Nagytábor) (†1586.), predstavnik kasnije hrvatske magnatske obitelji, ujedno pradjed poznatoga hrvatskog historiografa Jurja Rattkajja (mađ. György Ráttkay),³⁹ i na kraju
- izaslanik zagrebačkoga kaptola.

Naravno, poziv je dostavljen još i Mihajlu Miletincu, slavonskom viceprotonotaru (*viceprothonotarius regni Slavoniae*), preminulom još 1561.,⁴⁰ pri čemu Gregorijanec ne spominje slavonskog, a ujedno i palatinskog, viceprotonotara Damjana Aranjanina – gotovo sigurno zbog njegova onodobna dugotrajnijeg boravka u Ugarskoj.⁴¹ Viceprotonotar, međutim, po literatu Ambroziju, bio je dužan pojaviti se pred banom Erdődyjem tri dana prije staleškog sabora, vidljivo radi adekvatnoga pripremanja u svezi s pravosuđem i inim važnim pitanjima. Uz to je vrijedno pozornosti da su od plemenitaških uzvanika članovi obitelji Keglević, Blagaj i Frankopan podrijetlom drevni hrvatski plemenitaši, ali do tada već, nakon određenih (ne zanemarivih) srednjovjekovnih zbivanja – dokazujući spomenuto uspješno uklapanje hrvatskih plemića – postaju stalni sudionici slavonskih staleških sabora.

Slobodni kraljevski gradovi Zagreb, Varaždin i Križevci istodobno – sudeći po ovome izvoru – tada još nisu redovito bili zastupljeni na hrvatsko-slavonskim staleškim kongregacijama; mada možda možemo računati s nazočnošću Zagrepčana, imajući na umu lokaciju okupljanja. Godine 1588. na varaždinskom su saboru, pribivali svi.⁴² Sve to nije osobito iznenađenje poznaju li se novija istraživanja, naime da su slobodni kraljevski gradovi sjeverno od Drave (u Ugarskoj), zapravo od razdoblja bitke kod Mohača, ubrajani među prave staleže.⁴³ Ali možda može značiti to, i to je s gledišta naše poruke najbitnije, da se izuzev tri grada, krug pozvanih, način njihova pozivanja i sl. za sabor prvobitno predviđen za slavonske staleže 1558. godine, gotovo ni po čemu nije razlikovao od kasnijeg, 1588. g. sazvanog, sada već uhodanog meha-

³⁹ Vidi novije spomenuto kritičko izdanje njegova glavnog djela sa detaljnom literaturom: Rattkay 2001.

⁴⁰ Šišić 1916., dok. 47, str. 84-85.

⁴¹ Meštar (*Magister*) Damjan nije sudjelovao niti na saboru od 1. rujna. Isto, str. 44.

⁴² Horvat 1912., str. 103-104.

⁴³ András Kubinyi, Rendelkeztek-e országrendiséggel a magyar királyi szabad városok a középkorban [Jesu li ugarski slobodni kraljevski gradovi imali državne staleže u srednjem vijeku], u: László Mayer – György Tilcsik (ur.), *Egy emberöltő Kőszeg szabad királyi város levéltárában. Tanulmányok Bariska István 60. születésnapjára [Životni vijek u arhivu slobodnog kraljevskog grada Kőszega/Kisega. Studije u povodu 60. rođendana Istvana Bariske]*, Szombathely 2003., str. 55-70.

nizma sazivanja i funkcioniranja hrvatsko-slavonskih zajedničkih sabora. Premda problematika iziskuje nastavak istraživanja, slično upravo objavljenoj studiji "slučajnosti" (Šišić je, naime, proveo izvrsno sakupljanje), ipak, oslanjajući se na dosadašnja proučavanja, ovim primjerom koji ima presudno značenje, zaključujemo da zajednički hrvatsko-slavonski sabor gotovo u cijelosti prenosi tradicije nekadašnjeg kasnosrednjovjekovnog slavonskoga pokrajinskog, kasnije staleškog sabora (*conventus/diaeta statuum regni Sclavoniae*), te jedva nešto malo zadržava od nekadašnjih mehanizama odžavanja sabora primorske Hrvatske.

Sve to znači da je preteča današnjega Hrvatskog sabora zajednički Hrvatsko-slavonski(-dalmatinski) sabor, zapravo nasljednik staleškog sabora Slavonije iz doba kasnoga srednjeg vijeka. Slavonija je u Kraljevini Ugarskoj dugotrajno imala odvojenu pokrajinsku upravu, a sve do Mohačke bitke bila je njezin integralni teritorij. Prvenstveno je to bilo, i moglo biti povezano sa spomenutim teritorijalnim preuređenjem, odnosno ujedinjenjem dviju država na nekadašnjemu prostoru Slavonije, kao i veoma uspješnom prilagodbom velikoga broja izbjegloga hrvatskog plemstva. Preuzimanje "slavonskog naslijeđa" istodobno je i dokaz da je s jedne strane slavonsko plemstvo u 15. stoljeću izgradilo i održavalo relativno dobro funkcionirajući i tradicionalan pokrajinski samoupravni sustav, a s druge je strane, u to uključena i mogućnost prilagodbe i prosperiteta brojnoga hrvatskog plemstva, dapače i ozbiljnog stvaranja karijere. Stoga s pravom mogu biti ponosne historiografije obiju zemalja.

Saborska pozivnica podbana Gregorijanca, osim svega toga, zaslužuje dodatnu pozornost i iz još jednog motrišta. Gotovo sa sigurnošću može se zaključiti da je literat Ambrozije svoju varijantu iz 1558. g. sastavio temeljem teksta prijašnje pozivnice. Dokaz tomu je precrtani dio teksta, kojim se za jednu od najvažnijih obveza na slavonskome saboru određuje izbor nasljednika podbana Mihajla Kerecsényija iz Kányaföldu, koji je podnio ostavku. Međutim, literat Ambrozije pri sastavljanju pisma, kao i u pogledu gore opisanoga cijelog postupka, u travnju 1558. bio je već podban Petra Erdődyja, te je spomenute retke u tekstu potpuno opravdano naknadno precrtao iz predloženog sadržaja teksta pozivnice. To istodobno osnažuje pretpostavku da je Gregorijanec pri sastavljanju nove pozivnice rabio pozivno pismo iz prethodne godine, koje glasi na slavonski sabor održan 11. studenog 1557. u Varaždinu.⁴⁴ Literatura Ambrozija su upravo na tom saboru izabrali za podbana umjesto Mihajla Kerecsényija koji je, kako pokazuju podaci, tijekom kasnoga ljeta 1557.⁴⁵ još obnašao tu dužnost, a potom podnio ostavku.

⁴⁴ Šišić 1916., dok. 9-10, 15-16. i ÖStA HHStA Familienarchiv Erdődy D 11293/k. = Lad. 4. Fasc. 9. No. 9 k. (11.10.1557, Beč: Ferdinand I. izvješćuje bana Petra Erdődyja II. da je za svoje delegate na zbor slavonskih staleža u Varaždinu izaslao Luku Székelya i Kristofora Batthyányja. Ta diploma također nedostaje u Šišićevu arhivu dokumenata, međutim Batthyányjev akreditiv ondje se nalazi. Šišić 1916., dok. 9, str. 15-16.)

⁴⁵ SNA ÚAE, I. Časť bez pôvodného usporiadania, 4. Korešpondencia, Petar II. Erdődy († 1567.), pisma Mihajla Kerecsényija/Kerechenija (1548.-1557.) i HDA Obiteljski arhivski fondovi, [727.] Ke-

Izbori za podbana od strane staleža potkraj 1557. pokazali su se ispravnim. Naime Gregorijanec koji je tu dužnost obnašao sve do 1565. godine⁴⁶ posjedovao je desetljetno iskustvo glede rješavanja poslova Slavonije. 1533. postaje jednim od sudaca Križevačke županije (*iudlium*⁴⁷ *comitatus Crisiensis*), kasnije je u nizu slučajeva poreznik Slavonije (lat. *dicator regni Sclavoniae*) i "voditelj" raznih poslova, to jest delegirani povjerenik staleža.⁴⁸ Osim toga, u ulozi županijskog suca pripadala su mu slična pozivna pisma na onodobne slavonske staleške sabore. Mada u saznanju nastanka izvora koji upravo objavljujemo, u ovome času dopuštamo samo hipotezu, ne bismo se čudili kad bismo, praćeni istraživačkom srećom, otkrili i jednu posve sličnu pozivnicu sličnog sadržaja, iz nekog manje poznatog arhiva ili pismohrane nekog tijela vlasti iz godina nakon Mohača, pa čak i prvih desetljeća XVI. st. Iza ove pozivnice i uopće hrvatsko-slavonsko-ugarskog suživota i zajedništva protuturske sudbine, provlačile su se naime višedesetljetne i sve jače tradicije do zajedničkog Hrvatsko-slavonskog sabora 1558. godine.

Izvori⁴⁹

1. Brest, 25. 04. 1558.

Pismo podbana Ambrozija Gregorijanca hrvatsko-slavonskom banu Petru II: Erdödyju (1556.-1567.)

Spectabilis et magnifice domine, domine mihi gratiosissime. Serviciorum meorum commendacionem humillimam. Juxta mandatum Vestrae Spectabilis et Magnificae Dominationis hic denotavi, qualiter deberent dare litterae ad proclamandam congregacionem. Sed si eidem videtur, Vestra Spectabilis et Magnifica Dominatio ne festinet eas expedire, priusquam nos cum domino lectore Zagrabiensi ad eandem veniamus. Cras enim Deo volente ante prandium in Selijn constituemur. Eidem Vestrae Spectabili et Magnificae Dominationi inserviturus, quam Deus conservet feliciter. Ex Brezth in festo Sancti Marci Evangelistae 1558.

---

recheni – Zelina (dalje: Arhiv Kerecheni), 17.08.1557.: *regni Sclavoniae vicebanus*, vidi još Klaić, V. 1982., str. 600.

⁴⁶ Njegov nasljednik postaje Ivan Forčić od Butine. Radoslav Lopašić, *Spomenici hrvatske krajine / Acta historiam confinii militaris Croatici illustrancia. Knjiga III. Od godine 1693 do 1780 i u dodatku od g. 1531 do 1730*, MSHSM vol. XX., Zagreb 1889., str. 464.

⁴⁷ tj. *iudex nobilium*.

⁴⁸ Vežano za *iudlium*: HDA Arhiv Kerecheni, 19.12.1533., Filetinec; te u svezi s poreznikom i ostalom akreditacijom vidi: Barabás 1898. i Samu Barabás, *Zrínyi Miklós a szigetvári hős életére vonatkozó levelek és okiratok [Pisma i spisi vezano za život sigetskog heroja Nikole Zrinskog]*, vol. II, *Levelek. 1566-1574., Oklevelek. 1534-1602. és Pótlék. 1535-1567 [Pisma. 1566.-1574., Diplome. 1534.-1602. i Dodatak. 1535.-1567]*, MHH I.: *Diplomataria*, vol. XXX., Budapest 1899.; Šišić 1915.; Šišić 1916.; Laszowski 1917.; Adamček – Kampuš 1976., str. passim.

⁴⁹ Zahvaljujem dr. Péteru Kisu (Budimpešta) za nesebičnu pomoć koju mi je pružio pri čitanju prilično nečitkog sastavka.

Servitor Vestrae Spectabilis et Magnificae Dominationis
humillimus

Ambrosius litteratus

Izvornik: Slovenský národný archív, Bratislava; Archívy rodu Erdődy, Ústredný archív rodu Erdődy, I. Časť bez pôvodného usporiadania, 4. Korešpondencia, Petar II. Erdődy († 1567.), Gregoriánczy Ambrus, 25. 04. 1558, Brest. (S pečatom, orig., bez omota.)

2. Zelina, bez datuma

Prijedlog teksta pozivnice podbana Ambrozija Gregorijanca na zagrebački (hrvatsko)-slavonski sabor u ime bana Petra II. Erdődyja

Petrus Erdewdij de Monijorokerek comes perpetuus Montis Claudii ac regnorum Dalmaciae, Croaciae et Sclavoniae banus etc. Egregiis judlium comitatus Zagrabienensis salutem cum favore. Noveritis nos arduis Maiestatis Caesariae Regiaeque, domini nostri clementissimi ac huius regni Suae Maiestatis Sclavoniae necessitatibus exigentibus congregacionem generalem universis statibus et ordinibus eiusdem regni pro Dominica t. proxime ventura Zagrabiae celebrandam indicere et proclamare facere statuisse. In qua quidem congregacione tam de muniendis arcibus finitimis, quam intertenendis meliori modo excubiis ac more bellandi, aliis eciam negociis regni,⁵⁰ per nos tunc in medium eorundem dominorum et nobilium regnicolarum proponendis, pro necessario tractandum et concludendum esse cernimus. Et inter caetera ibidem ~~in locum egregii Michaelis Kerechenij de Kanijaffewlde, qui officium vicebanatus sui nobis sponte resignavit et deposuit, ac a nobis a serviciis nostris licenciatus honeste discessit, alium vicebanum idoneum eisdem statibus et ordinibus regni nominare ostendereque decrevimus [sic!].~~ Hortamur itaque vos et vestrum quemlibet,⁵¹ ac autoritate officii nostri vobis iniungimus, quatenus mox visis praesentibus, dominos et nobiles specialiores in processibus vestris residentes personaliter accedere, et haec eisdem oretenus referre, caeteris autem statibus ac universitati nobilium in locis solitis ac in foris ebdomadalibus more consueto proclamare facere debeatis, ut universi personaliter vel per eorum idoneos nuncios praescripto die Dominico t. Zagrabiam, locum videlicet praenotatum convenire, huiusmodi propositiones nostras audituri ac de eisdem id, quod salubrius videbitur, conclusuri velint et debeant. Secus non facturi! Praesentes autem unus vestrum ad⁵² alterum sine mora transmittere teneamini. Datum in arce nostra Selijn die t. anno t.

⁵⁰ Ispravak riječi 'regni' precrtanjem 'publicis'.

⁵¹ Prije 'quemlibet' precrtan gramatički pogriješni oblik 'cuilibet'.

⁵² Prije 'ad' precrtan 'ab'.

Tales litterae fiant ad iudlium comitatus Zagrabiensis binae et mittantur eis.
Item ad comitatum autem⁵³ Warasdiensem similiter binae, quae mittantur ad manus egregii⁵⁴ Benedicti Pethew vicecomitis eiusdem comitatus, ut ipse eas⁵⁵ mittat eisdem iudlium. Scribantur autem missiles ad eundem Benedictum Pethew, declarando ei praemissa omnia, et hortando eum, ut mittat ipsas litteras ad iudlium.
Item ad comitatum Crisiensem scribantur saltem unae, quae mittantur ad Michaellem Forgach iudlium.
Item scribantur separatim litterae missiles nomine domini bani ad dominos episcopum et magnates ac nobiles specialiores, cum declaracione praenotata, hortando eos, ut intersint congregacioni vel personaliter, aut per eorum idoneos nuncios: domino episcopo Zagrabiensi,
domino Lucae Zekel,
domino Keglewijch,
domino Blagaij,
domino Zlwnij,
domino Thersacskj,
domino Alapi,
domino [sic!] capitulo Zagrabiensi,
domino Wngnodh,
domino Gezti,
domino Kerechenij Ladislao,
domino Rathkaij.

Specialiter autem scribendum est magistro Michaeli Mijlethi[nc]⁵⁶ viceprothonotario,⁵⁷ ut adhuc ante congregacionem tribus diebus v[eniat] ad dominum banum pro arduis negociis etc. etc.

Izvornik: Privatak objavljen pod br. 1., na unutarnjoj strani pisma.

---

⁵³ Riječ 'autem' naknadno dopisana odozgo.

⁵⁴ Epitet 'egregii' naknadno dopisan odozgo.

⁵⁵ Prije 'eas' precrtan 'easd'.

⁵⁶ Rubovi pisma su oštećeni, stoga smo svršetke dvaju redaka dopunili koristeći se odlomcima riječi.

⁵⁷ Titula dužnosti dodatno dopisana odozdo.

Géza Pálffy

A Fundamental Source of Croatian History: the Summons of the Common Croatian and Slavonian Diet from 1558

Summary

Based on the newly discovered document (the draft of the letter of summons for the Common Croatian and Slavonian Diet of 1558, which was written by Vice-ban Ambrose Gregorianec in the name of Ban Peter II Erdődy), discusses the process of the unification of the medieval Kingdom of Croatia and that of Slavonia, and the building of their common institutions, the first and foremost of them being the common diet itself. In the article are also discussed the circumstances leading to that development, among which particular importance should be accorded to the fact that the territory of the medieval Kingdom of Croatia was to the greatest extent occupied by the Ottomans, and its nobility migrated *en masse* to neighbouring areas, medieval Slavonia being one of the most important among them. The text of the summons is published as an appendix to the article.

Key Words: political history, Croatian Diet, Early Modern Age, anti-Ottoman wars